

Ю.В. Леснікова,

завідувачка відділу координації дистанційної освіти, стажування та пролонгованого підвищення кваліфікації комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Навчання на відстані у віртуальному освітньому середовищі на сьогодні є об'єктивною реальністю. Веб-сервіси дистанційної комунікації вчителя і учнів передбачають відео- і аудіо-зв'язок, онлайн- та офлайн-формати організації освітнього процесу, спільну та індивідуальну роботу щодо вирішення навчальних завдань. Проте на увагу педагогічної громади заслуговує не тільки технічний аспект дистанційного навчання, адже в умовах тотальної цифровізації освіти відбувається ще й трансформація пізнавальної діяльності школярів.

Учителі б'ють на сполох: учні неспроможні сприймати довгі тексти, зосередитися, заглибитися у суть, мають низький коефіцієнт засвоєння знань. Їм не під силу прочитати великий твір навіть за розділами. Під час конспектування або написання рефератів у школярів виникають суттєві складнощі: діти вишукують звичні їм слова «запишіть», «перекажіть», а потім самі домислюють завдання, намагаючись надати їм зрозумілий зміст. Часто діти сприймають не всю текстову інформацію, а тільки частину – слово або речення. Означені проблеми не пов'язані з небажанням дітей вчитися, скоріше це наслідки застосування стандартів комунікації цифрового суспільства. Доступність величезних обсягів інформації у глобальній мережі, швидкість обробки даних, широкий вибір концептуальних підходів до будь-якої події чи явища формують феномен цифрового суспільства – **кліпове мислення**. Це сприйняття інформації через короткі та яскраві відео повідомлення, здатність швидко переключатися між потоками інформації.

Як і будь-яке явище, «кліповість» має позитивні і негативні наслідки. З одного боку, всі образи сприймаються дуже швидко, що дозволяє миттєво обробляти потоки інформації, при цьому варто відмітити високу адаптивну здатність людини до будь-яких змін. З іншого боку, «кліповість» дозволяє бачити лише те, що на поверхні, не проникаючи в глибину процесу або явища. Дитина не встигає аналізувати інформацію, комп'ютерні навички користувача (які створюють ілюзію доступності пізнавальних дій) не супроводжується логічним осмисленням. У широкому значенні до кліпового мислення належать всі особливості вищих психічних функцій: увага, пам'ять, мислення, мова, сприйняття. Якщо взяти кожен з них, то в контексті кліпового мислення вона перетворюється на максимально стислий за часом процес. Насправді це означає, що учням легше сприймає короткі, зручно упаковані одиниці тексту чи невеликі яскраві картини. Цифрове покоління адаптується до швидкісного середовища, і воно вже не є для нього стресовим. Однак це спричиняє зміну когнітивних функцій, змінюються звичні стандарти мислення, мови, сприйняття. У реаліях

цифрового інформаційного простору існує базова тенденція до зручної, короткої та яскравої упаковки контенту. Наслідком цього є формування відповідного стилю комунікації між людьми, наприклад: SMS-повідомлення одним словом або навіть смайликом. Дійсно, представникам кліпової культури притаманний мовний мінімалізм. Обробка і сприйняття інформації відбувається динамічно, в результаті і оформлення думок набуває компактного і швидкісного формату. Прикладом цього стає цитування фраз з кінофільмів і мультфільмів, афоризмів, мемів, копіювання картинок у соціальних мережах. З часом стає все важче формулювати свої ідеї і думки, аргументувати власну позицію, вести конструктивну дискусію.

Звичайно, сучасну тенденцію інформатизації системи освіти та пов'язані з нею наслідки не можна усунути. Отже, необхідно навчитися по-новому будувати комунікацію з учнями таким чином, щоб кліпове мислення не перешкоджало, а сприяло освітньому процесу. Наприклад, у представників цифрового покоління розвинене вміння миттєво сприймати найважливіше (суть) з інформаційного потоку нестандартного великого обсягу контенту. На думку американського психолога Ларрі Розена, кліпове мислення – це наступний щабель еволюції людини, тому що є перехідним етапом багатозадачності. Пригадаймо феномен Юлія Цезаря, який, за свідченням Плутарха, міг одночасно читати, писати і надиктовувати чотири різних листи своїм секретарям? Чи доступне Вам таке вміння? Натомість учні цифрового покоління (ті, хто народилися після комп'ютерної революції) можуть одночасно слухати музику, виконувати домашні завдання, «серфити» в інтернеті, спілкуватися в чаті та переглядати пошту.

Чи може кліпове мислення формувати картину світу в учнів? Якщо мати на увазі під картину світу цінності, суспільні норми та правила, то кліпове мислення на їхнє формування не впливає. Кліпове мислення – це спосіб пізнання інформації, а картина світу – те, що пізнається. З його допомогою можна вивчати науку, а можна споживати деструктивний контент. Через нього можна передавати ємні думки, а можна переглядати рекламні ролики, в яких практично не має сенсу. Необхідно розуміти особливості когнітивних функцій молодого покоління, але не впадати в крайнощі. Одна з них – не враховувати кліпове мислення взагалі, намагатись від нього відмовитися. У педагогічному плані це може зустріти опір із боку учнів і суттєво вплинути на ефективність результатів навчання. Інша крайність – спрямувати організаційно-методичні зусилля на підтримку лише кліпової особливості сприйняття. Вчителю необхідно спробувати пройти між цими двома крайнощами: враховувати стандарти кліпового мислення, але у

відповідних моментах їх ігнорувати та давати учневі можливість спробувати інші способи пізнання світу.

Виклик для сучасного вчителя полягає не тільки у подоланні технологічної дистанції у цифровій комунікації з учнями, які віртуозно оперують гаджетами. Проблема полягає в тому, що у школах представників інтернет-покоління навчають педагоги, які навчалися у рамках текстової культури та навчені вибудовувати освітній процес саме за цими методиками. Традиційно передача інформації до учня від учителя мала усний і прямий характер. У наш час кліпова свідомість як одна з характеристик сучасних дітей та дистанційний формат навчання у цифровому просторі ставить учителя принципово в інші умови. Спираючись на креативність та конструктивну стратегію взаємодії, вчитель завжди може знайти компромісне рішення за формою подачі змісту освітнього компонента.

Наприклад, використовуючи метод формування освітнього контенту **ПЕРЕВЕРНУТА ПІРАМІДА**, аналогу стандарту журналістики, який з'явився в Америці ще в XIX столітті. Формат подачі передбачає розповідь, в якій найважливіша інформація чи основні висновки подаються у перших реченнях. Тут немає вступного абзацу, що залучає читача до статті, немає актуалізації проблеми та інших передмов. На початку головна думка, ідея, висновок, сама цінна інформація. Потім деталі, докази, візуалізація, цитати. Заклучна частина – додаткова інформація, схожі, цікаві матеріали. Пріоритетність інформації зменшується від початку інформаційного блоку до його завершення. Чому варто спробувати саме таку архітектуру освітнього контенту під час дистанційного навчання? Зважаючи на особливості сприйняття інформації в цифровому просторі сучасними школярами, пам'ятаємо, що ключовий інформаційний посил має «зацепити» учня з перших хвилин. Основна ідея, яку Ви розглядаєте, має бути для нього зрозумілою, інакше інтерес зникає. Увага – це капітал XXI століття. Утримати увагу учня і послідовно розкрити питання можна завдяки гіпертекстовій структурі освітнього веб-середовища, анімаційним ефектам.

Візуалізація освітнього контенту є пріоритетним напрямом організаційно-методичного забезпечення дистанційного навчання. Беручи до уваги особливості візуального сприйняття інформації сучасними учнями, варто активно впроваджувати під час дистанційного навчання онлайн-сервіси відповідного спрямування, а саме:

- oCam Screen Recorder дозволяє записувати відео з екрану монітора зі звуком та конвертувати відео-файл у потрібний формат;
- Draw.io забезпечує можливість створювати та редагувати ілюстрований матеріал;
- Google Arts&Culture містить великий обсяг готового наочного матеріалу, який поділений на групи: історичні події, постаті, місця, колекції, мистецькі напрямки та техніка. Дана платформа буде безцінною для вчителів історії, географії, культурології, мистецтва та літератури. Сервіс дозволяє відвідувати музеї та мистецькі галереї завдяки опції «Віртуальні екскурсії»;
- Padlet, віртуальна цифрова стіна, на якій можна розміщувати документи, покликання, відеоролики, зображення тощо. Можлива спільна робота на стіні кількох учасників. Стіну Padlet можна використовувати для розміщення матеріалів, які здобувачі освіти повинні опрацювати дистанційно;
- Canva, платформа графічного дизайну, яка дозволяє створювати графіку, презентації, анімаційні навчальні відео та інший візуальний контент.

Активне впровадження системного підходу та інтегрованого навчання школярів допоможе позбутися фрагментарності та поверхневих знань. Спільна творча робота щодо створення інтерактивних мап думок у веб-сервісах **Miro.com** або **Mindmeister.com** сприятиме розвитку навичок в учнів структурувати інформацію шляхом її графічного подання. Проблема чи ідея, представлена в розрізі логічної схеми, краще сприймається візуально, легше поділяється на складові й дає системне уявлення про суть і структуру питання, а це в підсумку спрощує вибір оптимальних рішень щодо об'єкту пізнання.

Так званий мовний мінімалізм можна нівелювати, практикуючи **метод дискусій**, оскільки участь у дискусії вчить їх учасників мислити, відстоювати свою думку і розуміти протилежну, а пошук аргументації стимулює логічні процеси. Корисним є і **спосіб парадоксів**. Щоб змусити учня міркувати, а не просто пропускати через себе інформацію, потрібно надати йому два взаємовиключні твердження. Відсутність чітко сформульованої кінцевої думки, готового висновку від вчителя може змусити школярів замислитися та включити логічне мислення.

Виходячи з вищезначеного, маємо констатувати необхідність переформатування організації навчальної діяльності та методів педагогічної взаємодії у віртуальному освітньому просторі. Процес трансформації пізнавальної діяльності учнів цифрового покоління, пов'язаний з розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, є побічним ефектом цифровізації суспільства, що виник природним шляхом. Кліпове мислення молоді слід сприймати як даність та виробляти нові освітні практики, що сприяють максимальній активізації переваг цього виду мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єхалов В.В., Седінкін В.С., Баранник С.І. Кліпове мислення. *Актуальні питання освіти і науки*: Збірник наукових статей, матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 10-11 лист. 2017) Харків, 2017. С. 172-178.
2. Горлач Д. Кліпове мислення як фактор впливу на організацію мережових видань. *Український інформаційний простір*: Науковий журнал факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв / Гол. редактор М. С. Тимошик. Число 4. Київ, 2016. С. 15-19.
3. Удовиська Т.А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву в процесі навчання. *Вища освіта України* : теорет. та наук.-метод. часопис. Дод. 1. Вип. 31. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору / Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2013. Том VIII (50). С. 407-416.
4. Сердюк О. Витоки суспільства споживання: соціально-філософський аналіз. *Грані*: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. 2014. Вип. 7. С. 26-31.
5. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm
6. Шрагіна Л.І. Технологія розвитку креативності. *Шк.світ*, 2010. С.160.
7. Ярмола Т.І. Інформатизація освіти і її наслідок - формування «кліпової» свідомості та «кліпового» мислення - крок уперед чи назад у медичній освіті? *Удосконалення якості підготовки лікарів в сучасних умовах*: мат. наук.- практ. конф. Полтава, 2016. С. 254-256.